

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ethica Symbolica E Fabularum Umbris In Veritatis Lucem
Varia Ervditione Noviter evoluta**

Pexenfelder, Michael

Monachii, 1675

Ethicè.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68709](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68709)

ret, & nihil fœdi in superficie habet: quis tamen aquoso humori osculum impertit? at tener & versatilis est oculus, rectè porrectum supercilium, nigra palpebra, suavis pupilla, serenus aspectus. At hoc ipsum, quid aliud est, quàm nervi, venæ, arteriæ? Quin tu hunc quoque blandientem oculum, ægrum, senio affectum, mœrore afflictum, irâ tumens cogita: in quam deformitatem hæc pictura evanescet? Jam ad animi pulchritudinem, cogitationem traducas, & te hujusmodi formæ elegantia oblecta. Hæc nunquam mærescit, nunquam deflorescit, nulla poenitudine turbatur, nullis suppliciis expiatur. Ad hanc enitere: hanc ama & amplexare. Hæc & plura, quæ brevitatis causâ omitto, Præsul Constantinopolitanus, quibus modum ostendit, meliore Cupidine peccus imbuendi. Exclamat hîc non sine suspirio Philosophicus Poëta Boëtius.

O felix hominum genus,
Si vestros animos Amor,
Quo cœlum regitur, regat!

SYMBOLVM LXXXIX.

Minerva, seu Pallas, sapientiæ & amorum Dea.

Ex Variis.

Ethicè.

1. Pallas cur ex Jovis cerebro nata? 2. Ejus habitus & attes. 3. Ejus liber & hasta. 4. Ejus gallus gallinaceus. 5. Ejusdem noctua. 6. Cur feroci vulcu? 7. Ejusdem ægis, seu clypeus. 8. Cur ei sacrata olea? 9. Cur Virgo?

Sapientiæ & bonarum omnium artium hæc præses est, ac dea, ex Jovis nata cerebro, sine Matre procreata. Ferunt enim, Jovem, cum Junonem sterilem videret, ne prorsus sine prole esset, cerebrum suum percussisse, indèque Minervam prosiliisse. Poëta tradunt, cum Juppiter hanc filiam parturiret, ei Lucinæ loco adstitisse Vulcanum, & acutissimâ ac prævalidâ securi caput in duas partes divisisse, indèque armatam Virginem erupisse.

Ethica.

Ethica.

Quo commento I. (a) illud significare voluerunt, bonarum artium disciplinas humani ingenii non esse inventum, sed ex Jovis Cerebro, hoc est, ex inexhausto divinæ Sapientiæ fonte in humanum usum esse depromptas. Quod verò armata prodeat, & jam adulta Minerva, indicatur, Sapientis animum contra fortunam paratum & armatum, interritum se præstare periculis, infractum malis, adversis calamitatibus inexpugnabilem. Significatur quoque viri militaris consilium non, nisi maturum & absolutum, in lucem prodire debere: vel viros militiâ excellentes, simul bonis artibus debere esse instructos. Item Sapientiam se ipsâ munitam esse, nec quidquam metuere; non vinci, non subigi.

II. (b) Minervæ etymon quidam ducunt à *minando*, quasi vim minetur; solet enim simulacrum ejus fingi *egide* (hoc est, lorica pectorali) & *hasta* formidabile. Unde & Pallas à Græcis dicitur ἀπὸ τῆς πάλ-
λεω, *vibrare*, propterea quòd hastam tenens, eam veluti vibrare videatur. Eadem & *Tritonia* appellatur, eò quòd *Ogygis* regis temporibus, circa *Tritonidem*, Africæ paludem, virginali facie dicatur apparuisse. Ab Homero peculiari epitheto γλαυκῶπις appellatur, à glauco oculorum colore: unde & *Cæsiam* Latini cognominant. Hæc prima *adificandi* modum invenisse fertur: ejusdem etiam inventum *colus* est: usum quoque *tibiarum*, & artem *Musicam* excogitasse dicitur. Præterea docuit acu pingere, telam texere: omnèque lanificium, *legésque*, ac *classica* adinvenit. Olei quoque usum prima putatur ostendisse, divinósque ob id honores meruisse, dignámque judicatam, quæ Athenarum urbi nomen imponeret, rejectò Neptunò, qui editò recens equò nascenti urbi potentiam bellicam promittebat. Virginitatem perpetuò illibatam servavit; hinc & *innuptam* & *intactam* appellant Poëtæ. Unde colligis, quanta vis sit excellentis animi, quámque in multas ac varias artes illa se extendat, non tantùm addiscendas, sed etiam inveniendas. Minervæ nihil est negotii cum stupidis & cerebro laborantibus. Qui, si quid discendum, quid dicam? inveniendum, scalpunt caput vacuum: mordent ungues, justò per ignaviam longiores: quærunt Palladem in capillis, in quorum silva magis Diana venetur, quàm ut Minerva capiatur.

III. (c) Armata pingitur litterarum dea, & non muliebriter

Yyy 2

compta;

(a) Pallas cur ex Jovis cerebro nata? (b) Minerva habitus & artes,
(c) Minerva cum libro & hasta.

compta; docetque, molles animos neque suis, hoc est *pacis*, neque *belli* (quod hasta significatur) artibus aptas esse. Trito versiculo:

Non jacet in molli veneranda Scientia lecto.

Hinc Vulcanus *securi* caput Jovis aperuit; ut intelligas, labore ac conatu sapientiam parari. Minerva *Belli* simul & *Musarum* Præses, altera manu *librum*, alterâ tenet *hastam*; cassis aurea in capite, & in casside cristæ rutilantes, lorica ante pectus. Aliàs etiam lanceam vibrat dextrâ, scutum attollit lævâ, Gorgoneo capite horridum; hujus præsidio Perseus, de quo Symb. 24. adversarios vertit in lapides. Hoc Symbolum est viri sive sapientiæ studio, sive armorum, excellentis. Juxta Salomonem Proverb. 24. *Vir sapiens fortis est, & vir doctus, robustus & validus.* Fortior est, inquit Aristoteles, apud Antonium in Melissa p. 1. c. 12. ille, qui cupiditates, quàm qui hostes vincit: nam se ipsum vincere, difficillimum est. Fortis est, qui superat hostes; fortior, qui voluptates. Præclare Seneca ad Heluiam c. 5. Nec secunda sapientem evehunt, nec adversa demittunt. *Militarem* quoque Duce[m] Pallas armata repræsentat; Nam, ut in Proverbiis sacris est: *Cum dispositione initur bellum: & erit salus, ubi multa consilia sunt.* c. 24.

IV. (d) Palladis cassidi insidet *gallus*, quia pugnax avis est, & vigilax. Aspice gallum in pugna & duello, quid eò bellicosus? ut caput cristatum, ut caudam erectam & falcatam gerit, cum in certamen ingreditur: ut mavult mori, quàm cedere. Unde Marti quoque, bellorum Deo, sacer est, & adagiò *Martis pullus* vocatur. De eo Plinius: si ex certamine victoriam reportarit, tum oculorum eminentiâ, tum cervice erecta, & cantus contentione insolenter effertur, & triumphanti similis est. Quocirca Miltiades Athenienses contra Persas exacuturus, duorum gallorum duellantium spectaculum proposuit. In hac ave quanta vigilantia, & tempestatum præsentio? A prima mediæ noctis inclinatione, explaudentibus, ut Lucretius ait, alis

Auroram clara consuetus voce vocare,

Excubiarum quemdam & vigiliarum magistrum agit. Quid? quòd altero plerumque oculo sursum elevato, rapaces aves, infestissimos hostes suos, observet, ne repente involent; alterò, minutissima quæq; in locis etiam parùm lucidis diligentissimè disquirat. Faciant hoc alumni Palladis, seu calamo, seu gladio sint auctorati; secus, illi turpis inertia: isti temeraria securitatis damnabuntur. Nam quemadmodum eruditionis amantibus diligenter ac sedulò perquirenda & pervolvenda sunt ea volumina, è qui-

bus

(d) Gallus gallinaceus Minerva sacer.

bus doctiores evadere queant; ita militarem artem profitentibus vigilantissimus oculus circumferendus, nequà improvisus hostis ingruat.

V. (e) Noctua quoque in galea, vel ad pedes deæ Minervæ adfitur: hæc enim volucris in tenebris quoque perspicax est; id quod Sapientiæ Symbolum est, ea perspicientis, ad quæ caligant indocti. Et Dux belli qualem struet aciem, mentis ipsè destitutus acie? Sapiens prospicit tempore pacis, quæ eam turbare vel conservare possint. Quod si bellum oriatur, adhibet prudenter arma, quibus vim externam arceat, & invasorem proffiget. Agesilaus Atheniensium Princeps interrogatus, quid Ducem belli præcipuè exornaret, respondit: Adversus hostes audacia, & in oblata opportunitate ratio ac consilium. *Stobæus.*

VI. (f) Pallas feroci vultu, trucique fuit obtutu; Sapiens non accersit commendationem à forma, sed à mente. Perseus, quod diximus Symbol. 24. capite Gorgoneo (quod deinde Minervæ clypeo insertum est) adversarios in saxa mutavit. Imaginem agnosce viri sive fitteris, sive armis inclyti: alter disputando, alter bellando hostibus est terrori, eosque veluti in saxa convertit, dum stupore attonitos repellit & dejicit. De vultuosa torvitate elegans recentior Poëta encomium scripsit; pauculos versus accipe:

Jamne vides igitur, quid stoicus horror in ore
Possit, & extantes vivo de subere rugæ.
Spectandæ facies, sicut simulacra Deorum,
Quas in adoranda rubigine sæcula passas
Obsita pulveribus, secretæ noctis in antro
Suspicit, informes statuas, impensius hospes
Cernuus. *Iac. Balde.*

Et quia Pallas armata etiam militem repræsentat, quis non intelligit, ferociorem aspectum ad Martiales vultus pertinere. Terribilem in hostes deam hanc Horatius exprimit:

Jam galeam Pallas, & ægida,
Currusque, & rabiem parat.

Idem Poëta reprehendit in virgine vultum nimium lubricum aspici. Quid ni igitur Pallas virginitatis amantissima severitatem ore præferat? hæc enim in fronte, tanquam in vestibulo, excubans, tacendo loquitur, pudicitiam esse domi.

VII. (g) De Clypeo Minervæ à Cyclopibus elaborato Virgilius 8. Æneid.

Yyy 3

Ægi-

(e) Noctua Minervæ dicata. (f) Minervæ feroci vultu. (g) Minervæ clypeus.

Ægidâque horrificam, turbatæ Palladis arma,
 Certatim squamis serpentum, aurôque polibant:
 Connexosque angues, ipsâque in pectore Divæ
 Gorgona, defecto vertentem lumina collo.

Dictus est hic clypeus *Ægis*, per catachresin: nam ita vocabatur scutum Jovis, è pelle caprina factum, obtinuitque consuetudo, ut deorum scuta vocarentur *ægides*. Hunc suum Pallas clypeum ubi concutiebatur, mirifico terrore percellerat eos, contra quos in bellum gradiebatur, aut potius invehebatur. Ægidi huic similis est *eloquentia*, cum egregia doctrina & virtute conjuncta; quibus partim obarmatur sapientis viri pectus; partim instar clypei, non quidem manu, sed lingua vibratur, ut, quod de Pericle Atheniensium Duce fertur, *tonare* videatur & *fulminare*. Ita concussit eloquentiæ sacræ ægidem Doctor gentium Paulus, quo disputante de justitia & castitate, & de judicio futuro, tremefactus Felix, Præses Romanus, omnibus artibus cohorrescebat. Actor. 24.

VIII. (h) Oleæ quoque inventrix Pallas dicitur. De qua Phædrus, Augusti Cæs. libertus, eleganter lib. 3.

Olim, quas vellent esse in tutela sua,
 Divi legerunt arbores. *Quercus* Jovi,
 Et *myrtus* Veneri placuit; Phœbo *laurea*:
Pinus Cybelæ: *populus* celsa Herculi.

Minerva admirans, quare steriles fumerent,
 Interrogavit. Causam dixit Juppiter:
 Honore fructum ne videamur vendere.

At mehercule narrabit, quod quis voluerit,
 Oliva nobis propter fructus est gratior.

Tunc sic deorum genitor, atque hominum Sator:
 O Nata, meritò sapiens dicere omnibus:

Nisi *utile* est, quod facimus; *stulta* est gloria.

Olea est pacis Symbolum. Æneid. 9.

Paciferâque manu ramum prætendit olivæ.

Hinc oleæ ramusculus quondam in manu Mercurii: nam bella geruntur, ut pax sequatur. Pallas & oleam præfert, & hastam, docetque, in ipsa præsidium pacis per mitiores artes: & robur belli per arma esse repositum. Olea præterea sapientiæ & castitatis Symbolum refert, teste Pierio hierogl. 53. c. 16. Hinc Minerva virgo meritò sibi adsciscit oleam; cum non minùs olea, quàm Minerva, delectetur puritate ac pudicitia.

Scriptores

(h) Olea Minerva sacrata.

Scriptores rei rusticæ jubent olivam, cum plantatur & legitur, à mundis pueris atque puellis tractari. Marcus Varro asserit, oleam sterilefcere, si capra primùm germinantem tetigerit. Oleæ materies aterna est, quam neque tempestas, neque caries, neque vetustas labefactat. Nimirum Palladiorum virorum memoria nunquam intermoritur. Quod sibi Poëtæ, Historici, Oratores, Philosophi pollicentur. Ex iis Ovidius in epilogo Operis sui Metamorphoseav. (i)

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Cum volet illa dies, quæ nil nisi corporis huius
Jus habet, incerti spatium mihi finiat ævi.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, noménque erit indelebile nostrum.

Similis est conclusio Horatii lib. 3. Ode ult.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ Pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.

Non omnis moriar, magnaque pars mei
Vitabit Libitinam; usque ego postera
Crescam laude recens.

Eundem in modum loquitur Seneca in Consolat. ad Polybium, cap. 21. Id egit ipse (Polybii fratrem intelligit) ut meliore sui parte duraret, & compositis eloquentiæ præclaris operibus, à mortalitate se vindicaret. Quamdiu fuerit ullus litteris honos, quamdiu steterit aut linguæ Latinæ potentia, aut Græcæ gratia, vigebit cum viris maximis, quorum se ingeniis vel contulit: vel, si hoc eius verecundia recusat, applicuit. Huc refer illud Sapientis pronuntiatum Prov. 16. *Fons vitæ, eruditio possidentis: doctrina stultorum fatuitas.* Eruditio, id est, Sapientia, & intelligentia est illis (qui possident eam) *fons vitæ*, quia, velut scaturigo semper profluens, nec unquam deficiens, subministrat eis assidue, unde & ipsi semper vivant, & alii per ipsorum doctrinam. Contra indocti & insipientes nec sibi profunt, nec aliis: *fuertunt, quasi non essent*, gemina morte, corporis, nominisque sepulti.

Equidem si in *Olympico* curriculo victores oleastro coronabantur, quid ni victricem mereantur olivam, qui in stadio litterarum, alios ingenio atque

(i) *Oleæ symbolum Litteratorum.*

atque doctrinâ præcurrunt? An verò, quod Venusinus canit Ode 1. lib. 1. Tanti est, *pulverem Olympicum colligere*, & *metam fervidis evitare rotis*, ut, qui eâ palmâ potiuntur, ad ipsos videantur deos evecti; Et non potius illi *cælum sublimi feriant vertice*, *superisque misceantur diis*, quos sive oleagina, sive hederacea, aut laurea ferta fecernunt populo, & inter Minervæ Clientes, ac Proceres statuunt?

Olea, eam quoque ob causam, huic deæ attribuitur: quia oleum servit Musarum Cultoribus ad vigilandum de nocte, & ad elaborandum beneficio lucernæ, quod Latini *lucubrare* dicunt: hinc oleum, *Palladius* appellatur *liquor*. Et juxta adagium, *lucernam olet*, quod meditatione, multoque studio elucubratur. Elogium Demosthenis est, quod plus *olei*, quam *vini* absumpserit: erat enim abstemius, & *ὕδατορος*. Scimus Cleanthis Philosophi, & Aristophanis Poëtæ Comici, lucernam celebrari, indeque haustum diligentia proverbium. De priorè traditur, illum, quæ à Zenone magistro audierat, ossibus bouum, & testarum fragmentis perferbere solitum, cum pecunia non suppeteret ad chartas emendas. Epicteti Philosophi Stoici fictilis lucerna tanti æstimata est, tribus ut drachmarum, seu duodecim sestertiorum millibus, id est, trecentis nonaginta tribus florenis Rhenanis venderetur. Longè laudatissimum est (juvat enim in hoc argumento, quod nobis maximè tractandum sumpsimus, nonnihil excurrere) quod de Theodosio Juniore Imp. scribitur, eum historias Græcas, Latinasque assiduè evoluisse; tam pertinaci in litteris studio, ut, eum diem militaribus aut civilibus occupationibus daret, noctem iis seponeret; Quin & candelabrum affabrè strui sibi curasse, ut oleum spontè ad lychnum perveniret, ac suppeteret; ne vel interpellaretur lectio, vel ministri cum vigilante (ô humanitas!) vigiles essent. Lipsius in Monit. Pol. lib. 1. c. 8. Atque hæc etiam causa est, quod *Noctua*, sive *Nycticorax*, noctis avis, Minervæ sacra sit, quæ nocturnas, ut diximus, lucubrationes amat. Theodosius profectò pulcherrimo litterarum & armorum commercio, Palladis simul *mitioris*, simul *severioris* commercia conjunxit; dum diem ægidi Palladiæ, noctem libro, alitque perspicaciori per tenebras impendit, & sacra vit. Id quod etiam de Carolo M. memoratur. Et multis ante hos sæculis Epaminondas (quod Justinus scribit lib. 5.) in utroque studio clarus exitit; quem secutus est Alexander Macedo, Julius Cæsar, alique, qui sceptris ac coronis clari, Palladis armata ac pacata studia sociarunt. Pro Symbolo servit id, quod Cicero in orat. pro Archia Poëta refert, *Fulvium Romanum Ducem*, qui

contra

contra Ætolos, Ennio comite, bellavit, *Martis* manubias *Musis* consecrasset.

IX. (i) Minerva, quod diximus, *Virgo* est, & *Musæ* sunt *virgines*. In litteris divinis *Mundis corde* promittitur *aspectus Dei*. Matth. 5. quæ opinio ab Ethnicis quoque imbibita, negantibus, aliis, quam pudicis oculis posse Deum videri. Et videtur id natura in apibus docere voluisse, in quibus ingenium ac solertia cum virginitate conjuncta est. Taceo Nazianzenos, Thomas Aquinates, Catharinas, Joannes Evangelistas, & innumeros alios, in quibus flos castitatis cum flore doctrinæ certavit. Nec frustra narrant fabulæ, *Tiresiam*, vatem Thebanum excacatum fuisse, quod aciem mentis hebetarit, dum oculos parùm pudicos adjecerit ad Minervam, in *Hippocrene*, Heliconis fonte lavantem. Facit ad propositum, sacrum proverbium: *Qui diligit cordis munditiam, amicum habebit Regem*. Prov. 22. Supremum scilicet rerum Dominum, qui cum sit spiritus purissimus, amat sibi similes. *Sus Minervam*, adagiò fertur, non idè tantùm, quod illitteratis nullum certamen sit cum doctis suscipiendum; sed quia nihil est commercii castissimæ deæ cum porcis, in cœnum libidinis abjectis. De Gregorio Nazianzi Præsule (quem laudavimus) historiæ recensent, ei pariter sese videndas, & domum ducendas, *Sapientiam* ac *Castitatem*, virginum formâ ac habitu obrulisse, adeò sorores hæc mutuo delectantur consortio. Jam quid stolidius, quam quòd Marco Antonio, illi Triumviro Romano, Athenienses Minervam suam magna cum dote desponderint? *Senec.* lib. 1. *Suaforiar.* Et an major illa fatuitas, quam Domitianum, testante Suetonio c. 22. Minervæ *filium* dici, credique voluisse, omniâque ex eius deæ agere consilio? sed ô monstra scelerum! quid vobis impurissimis libidinum mancipiis est negotii cum dea integerrima? Claudio hæc cum voto, adversus lascivum Cupidinem, & recino illud. *Æneid.* 11.

Armipotens belli præses, Tritonia Virgo,
Frangere manu telum Phrygii prædonis, & ipsum
Pronum sterne solo!

Z z z

SYM.

(A) Sapientia & Castitas Sorores.